

dém zasedání. Stejně se později týmově přistupovalo i k léčbě lymfomů a testikulárních nádorů. Skloubení klinické a výzkumné části v jednom zařízení a tehdy nová koncepce onkologické služby, na které se jako člen vědecké rady ministerstva významně podílel právě profesor Švejda, umožnily, že byl brněnský onkologický ústav k 1. 1. 1976 změněn na rezortní „Výzkumný ústav klinické a experimentální onkologie“ jako součást výzkumné základny Ministerstva zdravotnictví České republiky. Ředitelem vzniklé instituce byl jmenován profesor Švejda, který provedl potřebnou reorganizaci klinického i badatelského provozu, při níž byla postupně založena oddělení imunologie a tkáňových kultur, oddělení patologie nádorů i oddělení epidemiologie a genetiky nádorů. Ústav pod jeho vedením navázal trvalou spolupráci nejen v rámci republiky, ale i s partnerskými pracovišti řady evropských zemí a stal se členem Organizace evropských onkologických ústavů (OECI). Od roku 1976 jsou také každoročně pořádány Brněnské onkologické dny, které jsou dnes největším odborným setkáním onkologů v naší republice.

Mimořádná odborná aktivita prof. Švejdy se projevila v jeho více než 130 původních vědeckých publikacích, převážně v zahraničním tisku, a v 11 moderně pojatých učebních textech, kde současně od počátku uplatňoval svůj vynikající kreslířský talent. Jeho činnost vyústila v řadu přednáškových turné v Egyptě, Japonsku, USA, Mexiku, skandinávských zemích a zejména v Německu. Jednotlivé zahraniční i domácí přednášky a předsednictví sekcí na kongresech jsou u tohoto mimořádného vědeckého pracovníka nepočitatelné. Organizační talent, vysoký profesionální standard a komunikativnost prof. Švejdy se projevily i v jeho aktivitách v mnoha vědeckých společnostech a organizacích. Ze zahraničních společností nutno jmenovat členství v Deutsche Akademie der Naturforscher „Leopoldina“, Gesellschaft für Pathologie der DDR, Deutsche Gesellschaft für Pathologie (BDR), Pathological Society of Great Britain and Ireland, European Society of Pathology, World Association of Pathological Societies, Internationale Gesellschaft für Chemo- und Immunotherapie. V tehdejší Československé republice byl členem Rady lékařských věd ČSAV, Vědecké

rady ministerstva zdravotnictví i Vědeckého výboru RVHP pro komplexní problémy maligních nádorů. Byl dále členem komise expertů pro studium kostních nádorů a melanoblastomů při WHO v Ženevě, předsedou České histochemické a cytochemické společnosti, členem výboru Onkologické společnosti a výboru Společnosti patologických anatomů, dále předsedou Společnosti pro tkáňové kultury a krajským patologem. Na Lékařské fakultě Masarykovy univerzity byl dlouholetým členem vědecké rady, po dvě období proděkanem a v roce 1968 byl zvolen děkanem fakulty.

Profesor Švejda se svou vzdělaností, pracovitostí, svobodomyšlností a nadhledem žil svůj produktivní věk v té nejhorší době pro odpůrce jakékoliv autoritářské moci. Velmi těžce nesl německou okupaci a stejně potom i žlivou podstatu a systematické násilí komunistického režimu, preferujícího podprůměr a průměr. Jako přesvědčený konzervativně liberální demokrat a nestraník měl každodenní problémy s prosazováním svých koncepčních i personálních představ. S odstupem dvaceti let však svědčí o jeho mimořádné lidské a zejména manažerské a odborné velikosti ve svěřených úsecích patologie i onkologie také to, že nedobrovolné a dramatické odchody z vedoucích míst obou jím vedených pracovišť měly za následek vždy zřetelnou profesní stagnaci těchto institucí. Krátkodobou v případě onkologie a mnohem delší v případě patologie, i když obojí byl současně i problém politicky dosazených bezprostředních nástupců. Pan profesor nám měl co odkázat a jeho výročí stojí za věčnou vzpomínku.

A. REJTHAR

Vzpomínka na doc. MUDr. Svatopluka Doležela, CSc. (1921 – 1996)

V závěru letošního roku uplyne deset let od úmrtí a nedožitého pětáosmdesátin lékařemorfologa a fyziologa, učitele, vědeckého pracovníka a nadmíru pracovitého a čestného člověka pana doc. MUDr. Svatopluka Doležela, CSc. Jako žák anatoma profesora Karla Žlábl-

ka, se kterým ho pojilo po celý život upřímné přátelství a kterého ctil jako svůj životní vzor, zakusil po úspěšně započaté kariéře vysokoškolského učitele manipulaci jedinci spjatými s komunistickou mocí kvůli svému náboženskému přesvědčení a byl přinucen lékařskou fakultu počátkem 60. let opustit. Svě nové působitě našel v Ústavu normální a patologické fyziologie SAV v Bratislavě, kde mu díky pochopení jeho vedení a také vedení Ústavu patologické fyziologie LF bylo umožněno zřídit v Brně detašované pracoviště – morfologickou laboratoř, v níž pracoval přes dvě desítky let. Vzhledem ke svému zdravotnímu hendikepu – v dospělém věku prodělal poliomyelitidu s následky, které s věkem progredovaly – si vážil toho, že mohl zůstat v Brně s rodinou a na své vyhoštění z fakulty si nikdy nestěžoval a dokázal je jeho organizátorům velkoryse odpustit. Když přišel rok 1989, doc. Doležel jako emeritus pracoval na částečný úvazek na Ústavu patologické fyziologie LF na výzkumném projektu Podpora a náhrada srdce, do jehož řešení byl od počátku zapojen jako konzultant pro cirkulační a mikrocirkulační otázky. V roce 1991 se habilitoval a s účinností od 1. dubna byl jmenován docentem pro obor histologie a embryologie.

Svatopluk Doležel se narodil 26. listopadu 1921 v Prostějově v rodině měšťského úředníka. V roce 1941 ukončil gymnázium a po doplňovací maturitě na obchodní akademii pracoval do konce války jako dělník a úředník. Po válce nastoupil na LF MU, kde pracoval v listopadu 1949. Ještě během studia byl profesorem Žlábkem, který rozpoznal Doleželův talent a předpoklady pro učitelskou a vědeckou dráhu, vybrán a doporučen za asistenta Anatomického ústavu, na kterém po promoci zůstal. Byl vybaven kromě biologicko-medicínských poznatků také solidními vědomostmi z matematiky a fyziky, manuální zručností, zaujetím pro experimentální práci i schopnostmi tvořivé aplikovat a rozvíjet morfologické postupy a metody; to vše mu velmi záhy zajistilo ve Žlábkově kolektivu uznávané postavení a přirozený respekt. Již v roce 1958 sepsal a předložil kandidátskou disertační práci věnovanou inervaci ledviny a jejího krevního řečiště, avšak její obhajoba mu, a to i přes doporučující posudky oponentů, nebyla povolena. Důvodem bylo, že doc. Doležel jako praktikující

evangelík pravidelně navštěvoval bohoslužby a měl tím, jak se uvádí v posudku z té doby, „kazit mládež“. Zamítnutí obhajoby spolu s existenční nejistotou v podobě návrhu na neprodloužení pracovní smlouvy přinutily dr. Doležela na asistentké místo na anatomickém ústavu rezignovat a odejít do zdravotnictví. Počátkem roku 1961 byl přijat na místo sekundárního lékaře na I. patologicko-anatomickém ústavu Fakultní nemocnice U Sv. Anny, kde setrval dva roky. Toto mezidobí využil k tomu, aby se vzdělal v morfologii buněčného jádra a mikrofotometrii. V polovině roku 1963 mohl Doležel svoji kandidátskou disertační konečně obhájit a 1. října nastupuje na Oddělení kardiiovaskulární fyziologie Ústavu normální a patologické fyziologie SAV, s vysunutým pracovištěm v Brně jako vědecký a od r. 1970 vedoucí vědecký pracovník. Zde díky svým předchozím zkušenostem a anatomické erudici se brzy vypracoval v uznávaného odborníka evropského formátu v oblasti mikrostruktury a inervace cévní stěny.

Když počátkem 60. let minulého století vstoupil výzkum inervace orgánů do nové etapy, ve které jsou nervová zakončení vizualizována pomocí přenašečů nervových vzruchů nebo enzymů účastnících se jejich syntézy nebo odbourávání, jako první v tehdejším Československu zavedl ve své laboratoři fluorescenční metodu pro průkaz katecholaminů, to vše vzdor tomu, že v té době bylo nemožné získat komerčně vyráběnou lyofilizační aparaturu, bez níž se nešlo obejít. Zde se doc. Doležel spolehl na sebe a potřebné zařízení si sestavil sám. Jeho laboratoř byla nadlouho jediným pracovištěm, kde byl prováděn spolehlivý kvalitativní, později také kvantitativní průkaz katecholaminů v histologických řezech. V této souvislosti je třeba uvést, že Doležel nezištně poskytl své zkušenosti s metodou i své zařízení všem, kteří s detekcí katecholaminů neuspěli nebo lyofilizační zařízení neměli. Výčet spolupracujících pracovišť a uskutečněných spoluprací by vydal na samostatný odstavec.

V pedagogické i vědecké práci se doc. Doležel řídil zásadami svého učitele prof. Žlábka: systematicky pracovat, přesně pozorovat a pozorované kvalitně dokumentovat, vystíhat se konstrukcí složitých hypotéz a vývoje a závěry vždy podepřít dobře reprodukovatelnými pokusy. Odtud pramení Doleželova láska k ex-

perimentální práci. Za svůj život provedl stovky důmyslných pokusů a byl jedinečný v tom, že neznal větu „to nejde“. Zde plně zúročil své fyzikálně-matematické vědomosti, technické nadání a manuální zručnost. V situacích, kdy mu k práci nějaké zařízení či součástka chyběla, vždy našel způsob jak ji nahradit: buď si ji vyrobil sám, nebo požádal o spolupráci příslušného odborníka. Nápad či myšlenka byly však vždy jeho. Kromě již zmíněné lyofilizační aparatury zkonstruoval plně funkční cytofotometr (ve spolupráci s Ústavem teorie merania SAV) a ještě celou řadu drobnějších laboratorních pomůcek.

Obraz o tvůrčí invenci, píli a pracovitosti doc. Doležela poskytuje počet publikačních položek, který se blíží číslu 220. Více než třetina Doleželových prací vyšla v renomovaných morfoloogických, fyziologických a přírodovědných periodikách a je dodnes hojně citována. Objektivním dokladem uznání jeho odborného renomé byla jednak pozvání do zahraničí – přednášel ve Švédsku, Maďarsku, Švýcarsku, Rakousku, Německu aj., jednak přizvání do redakční rady *Excerpta medica* (Elsevier, Amsterdam) v níž působil ve druhé polovině 70. let minulého století. V roce 1996 se stal členem New York Academy of Sciences. I přes narůstající potíže po prodělané dět-

ské obrně se doc. Doležel až do posledních let života účastnil schůzí a sjezdů odborných společností: Byl členem České společnosti antropologické, České anatomické společnosti, České fyziologické společnosti ČLS JEP, zvláště blízká mu zejména byla Československá biologická společnost, na jejichž schůzích mnohokrát přednášel a zastával funkce ve volených orgánech. V letech 1970 – 1976 pracoval jako revizor účtů hlavního výboru a člen výboru brněnské pobočky a později jako náhradník.

V soukromém životě byl docent Doležel skromný, otevřený povahy, mírného a taktivního vystupování, velmi přátelský a vždy připravený bližnímu ochotně pomoci. Vlastní mu byly tolerance, velkorysost a optimismus, který po celý život kolem sebe šířil, a to i tenkrát, kdy sám zažíval těžké chvíle.

Život docenta MUDr. Svatopluka Doležela, CSc., se uzavřel krátce před dovršením pětasedmdesátin, zemřel 23. října 1996. Pro akademickou obec je velká škoda, že pedagogické působení této integrální osobnosti na Lékařské fakultě MU trvalo pouze 13 let a nebylo celoživotní.

S. ČECH

Jak to vidím já

Osudy českého národa v posledních staletích*

Po Bílé hoře si Češi zvolili r. 1526 za českého krále Ferdinanda Habsburského, člena nadnacionálního rodu. Od té doby jsme „trpěli pod habsburskou porobou“ jak zněla oblíbená fráze. Ovšem od Bílé hory (1620) se poměry zhoršily. Šlechta nová, loajální císaři a zemi, ale ne národu – pár jednotlivců bylo tu výjimkou. Národ nebyl totožný se státem, který byl něco cizího („erár“). Češi nebyli připu-

těni do politiky a vyšších funkcí státu, proto zanikly i bojové tradice. Zvětšila se vzdálenost mezi zámekem a vesnicí – Čech se pak stal hulvátém nebo líbal ruku (Thun). S neúplnou sociální skladbou se pak Češi postupně přeměnili na národ rolníků a proletářů (na rozdíl od Poláků a Maďarů) a začali být počítáni mezi „zbytky národů“ (jako Baskové a Lužičané). Podstatné zlepšení nastalo v první polovině

* Ve druhém čísle minulého roku jsme uveřejnili reakci Vratislava Kadlece na glosu D. Soudka Co s Habsburky? (2005, č. 3). Text, který máte před sebou, je reakcí D. Soudka na názor V. Kadlece.